

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3795>

SADİYE TARİKATI ŞEYHİ ACİZİ SÜLEYMAN DEDE VE DİVANI*

A SUFI ORDER'S SHEIKH IN THE BALKAN ACIZI SULEYMAN DEDE AND HIS DIVAN

Mehmet ÜNAL**

Öz

Türkler İslam'ı kabul ettikten sonra sürekli Orta Asya'dan batıya doğru ilerleme halinde olmuşlardır. Anadolu İslam yurdu haline gelmiş, Balkanlar ve Avrupa içlerine doğru sınırlar sürekli genişlemiş, ancak İkinci Viyana Kuşatması bozgunu ile geri çekilme başlamıştır. Akıncı dervişlerin Balkanlar'da kurdukları zaviyeler, zamanla birer ilim ve sanat merkezi olan tekkelere dönüşmüştür. Tekkelerde usul gereği şiir yazmaya ancak seyr ü sülükünü bitiren ve irşada icazet alan müridler şiir yazabildikleri için, nazımda ortaya konan ürünler de vasatın üzerinde olmuştur. Bu tekkelerden biri olan Prizren'deki Âciziye Tekkesi'nin bânisi ve Sâdiye'nin Âciziye kolu kurucusu Süleyman Dede, İstanbul'da ilim tahsilini ve Şam'da seyr u sülükünü bitirmiş ve Balkanların dini ve manevi imarında önemli hizmetler yapmıştır. Bu çalışmada, Acizi Süleyman Dede'nin kaside ve gazellerden oluşan divanı dil, üslup ve nazım şekli açısından tahlil edilecek ve Klasik Türk Edebiyatı'na katkısı araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süleyman Dede, Sadi Tarikatı, İşkodra, Divan, Aciziye.

Abstract

After embracing Islam, the Turks constantly progressed from Central Asia to the west. Anatolia became a Muslim land and the borders expanded continuously into the Balkans and Europe, but the withdrawal began with the defeat of the Second Vienna Siege. The lodges established by the Akıncı dervishes in the Balkans gradually turned into centers in which Islamic spiritual training, science and arts were achieved. Because only the disciples who completed the course of training were allowed to write poems products put forward in the verse were above the mediocre. Süleyman Dede, the founder and branch founder of the Âciziye Tekke in Prizren, one of these lodges, completed his education in İstanbul and his training in Damascus made important services in the religious and spiritual reconstruction of the Balkans. In this study, the Divan of Acizi Süleyman Dede will be analyzed in terms of language, style and verse and its contribution to Classical Turkish Literature will be investigated.

Keywords: Suleyman Dede, Aciziye, Sadi Order, Prizren, Style.

1. Giriş

Osmanlı Devleti, 18. Yüzyıla girildiğine Rusya, Avusturya, İran vd. ülkelerle savaş halinde idi. 1683 Karlofça anlaşması ile başlayan toprak kaybı devletin fiilen gerileme sürecine girdiğini işaretlemiş, bunu şartları çok ağır olan İstanbul (1700), Küçük Kaynarca (1774), Yaş (1792) anlaşmaları takip etmiştir. İmzalanan anlaşmalarla Kırım, Belgrat gibi büyük toprak parçaları kaybedilmiş, Avrupalının muhayyilesindeki Osmanlı düşüncesi değişmeye başlamıştır. Başa gelen padişahlar çeşitli entrikalarla tahttan indirilirken yapılan ıslahatlar devletin gerileme sürecini durdurmak için yeterli olmamıştır. Bu

* Bu makale 2013 yılında yapılan "2. Uluslararası Dil ve Edebiyat Konferansı"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fak. Türk-İslam Edebiyatı, el-mek: mehmet.unal@usak.edu.tr

dönemde girilen yenilik hareketlerinde Avrupa üstünlüğünün kabul edilmiş olması da önemli bir zihniyet değişikliğinin göstergesi durumundadır.

18. yüzyılın siyasi ve iktisadî alandaki çözülüşü karşısında kültür ve sanat hayatı, önceki yüzyıllar nispetinde olmasa da, canlılığını korumuştur. Gelenek, bu yüzyılın ilk yarısında, şiire yeni bir soluk getiren ve kendisinden sonra pek çok takipçi bulan Nedîm'i, yüzyılın ikinci yarısında ise Divan şiirinin son büyük şairi olarak kabul edilen Şeyh Gâlib'i yetiştirmiştir. İstanbul başta olmak üzere Osmanlı coğrafyasının zaman içerisinde teşekkül etmiş olan kültür merkezlerinde de güçlü şairler yetişmiş, yoğun edebi faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Bu kültür merkezleri arasında Balkanların (İsen, 1997, 67-69).¹ ayrı bir yeri ve önemi vardır.

Balkan coğrafyasında Arnavutluk pek çok devlet adamı yetiştirmesinin yanında kültür ve sanat hayatının canlı bir şekilde yaşandığı merkezlerden birisidir. Bugün Arnavutluk sınırları içerisinde bulunan Tiran, İşkodra, Elbasan, öbür taraftan Priştina, Prizren gibi Arnavut asıllı nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerler çok sayıda mutasavvıf, alim, şair/yazar ve yönetici yetiştirmiştir. Sadece Ali Emiri'nin *İşkodra Vilâyeti 'Osmânî Şa'irleri* isimli kitabında 20 isme² yer verilmiştir (Karatepe, 1995, 71-72).³ Bu isimlerin birkaçı 18. çoğunluğu 19. yüzyılda eser vermiş isimlerdir. Bu sayı bile bizde bu topraklardan yetişen divan tarzında yazan şairlerin kemiyeti hakkında yeterli kanaat oluşturacaktır Ali Emiri'nin saydıkları dışında Mahmut Kemal İnal'ın *Tuhfe-i Nailî* isimli eserinde 9 şairin ismi (Aydemir 2012, 233-234)⁴ geçmektedir.

2. İşkodralı Âcizî Süleyman Dede

Divan şiiri sıradan değil tahsil ve ihtisas sahibi insanların ürünüdür. Çalışkan, divan şairi için ilmi vukufiyeti yanında devrine kadar gelen edebi ve kültürel birikime ile hâkim, halk irfanını, folklorünü ve edebi geleneğini idrak etmiş, geçmişin ve devrinin sosyal ve siyasi olaylarına vakıf ve bunları yeri geldikçe tabii bir biçimde nazmına taşıyan bir kişi tanımını yapar (Çalışkan, 2014, 80). Şiirlerinde Âcizî mahlasını kullanan şairimizin asıl ismi Süleyman olup daha çok İşkodralı Âcizî Dede veya Âciz Baba olarak bilinmektedir. Âcizî Dede, İşkodra doğumlu olup Sa'dî tarikatının Âcizîyye şubesini kurmuştur. (Mehmed Tahir 1972: 54). XII. yüzyılda Şam bölgesinde teşekkül eden Sa'diyye tarikatı, Sadeddin el-Cebâvî'ye nispet edilir (Tek 2009: 226). Şeyh Sadeddin'in vefatından sonra oğulları vasıtasıyla yayılan Sa'diyye tarikatı, Suriye, Mısır, Filistin ve Anadolu'da yayılma imkânı bulmuştur Selâmiyye, Vefâiyye, Tağlibiyye, Şerrâbiyye ve Âcizîyye olmak üzere beş kola ayrılan Sa'diyye'nin Selâmiyye kolu Abdüsselâm eş-Şeybânî'ye (ö. 1165/1751), Vefâiyye kolu Ebû'l-Vefâ eş-Şâmî'ye (ö. 1170/1756), Tağlibiyye kolu Ebû Tağlib Muhammed b. Sâlim'e, Şerrâbiyye kolu Şeyh Abdullah b. Yunus eş-Şerrâbî'ye ve Âcizîyye kolu, Pirizrenli Süleyman Âcizî Baba'ya (ö. 1160/1748?), nispet edilmektedir (Tek 2009: 228).

Âcizî Süleyman Dede, medrese eğitimini İstanbul'da tamamladıktan sonra Pir Cibâvî dergâhına intisap ederek dergâhın şeyhi İbrahim Ebu'l-Vefâ'dan el almıştır. Daha sonra Rumeli'ye gönderilen Âcizî 1699-1700 tarihinde Yakova'ya yerleşmiş ve irşat faaliyetine başlamıştır (Koro 2003: 2). Vehhab, Lütfullah ve Danyal adlarında 3 oğlu olan Âcizî, Danyal ve Lütfullah'ı Yakova'da bırakarak Vehhab'la birlikte 1730 yılından önce Prizren'e yerleşir. Danyal, Yakova'da şeyhliğin yanı sıra Hadım Camii'nde imamlık görevini

¹ Mustafa İsen, Osmanlı kültür coğrafyası ile ilgili öncü makalesinde Belgrad'ta 11, Bosna'da 27, Filibe'de 16, Gelibolu'da 30, Girit'te 4, Manastır'da 17, Niğbolu'da 5, Priştine'de 6, Prizren'de 7, Rusçuk'ta 4, Selanik'te 16, Serez'de 21, Sofya'da 16, Üsküp'te 18, Vardar'da Yenicesi'nde 20 şair yetiştiğini bildirir. İsen'den sonra yapılan çalışmalarla bu sayı daha da artmıştır.

² 1. Akçahisarlı Hâtemî (öl. 1224/1809-10), 2. Akçahisarlı Şaban Hulûsî (1189/1775-76-1249/1833-34), 3. Bâlî (1320/1902-3'te yaşıyordu), 4. Çâker (1205/1790-91-1274/1857-58), 5. Hasan Hakkı Paşa (1826-27-1882-83), 6. Hikmetî İşkodra Akçahisarlı (öl. 1240/1824-25), 7. İşkodralı Ahmedî (öl. 1150/1737-38), 8. İşkodralı Âsaf Mehmet Paşa (1172/1758-9-1222/1807-8), 9. İşkodralı Halilî (öl. 1223/1808-9), 10. İşkodralı Hamdî (1210/1795-6-1277/1861), 11. İşkodralı Hulûsî (öl. 1307/1889-90), 12. İşkodralı Hüseyinî (öl. 1737-38), 13. İşkodralı Râcî (öl. 1130/1717-18), 14. Peklinli Cafer Sâdık Paşa (öl. 1250/1834-35), 15. Tevfik (öl. 1260/1844), 16. Tiranlı Hâdim (öl. 1220/1805-6), 17. Tiranlı Halimî (1208/1793-94-1270/1854), 18. Tiranlı Rıza Bey (1248/1832-33), 19. Tiranlı Ziver (öl. 1294/1877), 20. Zihni, İsmail Zihni Efendi İşkodralı (1250/1834-35-1304/1886-87).

³ Ali Emiri, eserin mukaddimesinde bazı mühim bilgiler vermektedir. Ali Emiri, Erzurum defterdarı iken 1896'da Yanya ve İşkodra vilayetlerine maliye müfettişi olarak tayin edilmiştir. Ali Emiri, bölgeyi dolaşmış olmasına rağmen burada bir Türk edebiyatının varlığından haberdar değildir. İşkodra'ya ikinci gidişinde burada pek çok Divan şairi olduğunu öğrenir. Buradaki şairlerle ilgili kitap yazmaya karar veren Ali Emiri'ye bölge halkı bir hayli şair ismi zapt ettirdikleri gibi divanlar ve mecmualar da getirir. Kısa sürede Ali Emiri'nin odası kütüphaneye döner. Ali Emiri, "Osmânî şa'irleri hakkındaki tetebbu'âta teşebbüsüm İşkodra'ya son 'azimetimde idi. Lâkin evvelki 'azimetimde haberim olsaydı veyahud şu teşebbüsümünden sonra bir kere daha gidilseydim, elbette daha pek çok ziyade şeyler bulacaktım." demekte ortaya koyduğu çalışmanın İşkodra ve havalisindeki üç aylık seyahatin neticesi olduğunu bildirmektedir.

⁴ 1. Ahmed/Sultanzâde, Dukaginâde/Sultanzâde Ahmed Bey B. Damad Mehmed Paşa (öl. 926/1552), 2. Şehidi, Edhem Şehid Bey, Tiranlı, (öl. 1265/1848), 3. Lütfi, Lütfi Paşa, Sadrazam, Damad-ı Padişahî, İşkodralı, (öl. 950/1542?), 4. Dukaginâde, Mustafa Sun'î Bey, Sancak Beyi (III. Murad devri şairi) 5. Dukaginâde, Şeyh Ahmed Fasîh Dede (öl. 1111/1699), 6. Taşlıcalı Yahya Bey, (öl. 990/1582), 7. Elbasanlı Hızır, Arnavut Şeyh (Beyanı Tezkiresi öl.?), 8. Nihâni, Nacac Fâzıl (ö. 925/1519), 9. Derviş, Elbasanlı (ö. 1055/1645). Yaşar Aydemir bu şairlere Priştineli Mesihî'yi (öl. 918/1512) de dâhil eder.

de sürdürmüş, Lütfullah Efendi ise müezzinlik görevinde bulunmuş ve 1730-31 yılında evlenmemiş olarak vefat etmiştir (Koro 2003: 3).

Prizren'de vefat eden Âcizî, bu şehrin Maraş semtinde defnedilmiştir. Vefat tarihiyle ilgili ihtilaflı görüşler vardır. Bursalı Mehmed Tahir 1151/1738'de vefat ettiğini söyler (Mehmed Tahir 1972: 54). Sa'dî tarikatine ait iki silsilemeğe dayandırılan diğer görüşe göre Âcizî 1748-49 yılında vefat etmiştir. Âcizî'nin türbesinde bulunan levhada da H. 1160/M. 1747 yılında vefat ettiği yazılmaktadır (Koro 2003: 4). Âcizî'nin divan dışında bazı risalelerinin olduğu rivayet edilmektedir. Âcizî Divanı üzerine yapılan yüksek lisans tezindedivan fonetik ve morfolojik özellikleri bakımından incelenmiştir. Eserin sözlük malzemeleri sözlük bilimi açısından istatistikî ölçülerle değerlendirilmiştir (Koro, 2003).

Çalışmamızda Hüsniye Koro tarafından hazırlanan metin esas alınarak⁵ Âcizî Dede'nin divanı incelenmiş, şiirlerinde kullandığı dil ve üslup üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

3. Âcizî Divanı'nın Dil ve Üslup Özellikleri

Âcizî Divanı'nda 125 şiir⁶ bulunmakta olup şiirlerin tamamı aruz vezni ile yazılmıştır.⁷ Şiirlerin büyük çoğunluğunda dinî, tasavvufî konular işlenmiştir. Şair, mutasavvîf kimliğinin de etkisiyle şiirlerde Allah aşkı, Hz. Muhammed (sav) ve ehl-i beyt sevgisini dile getirmiştir. Divanda yer alan şiirlerin beyit sayısı 4 (5. şiir) ile 33 (113. şiir) arasında değişirken bu şiirlerden 2 tanesi murabba (20. ve 73. şiir) tarzında, 10 tanesi ise tarih manzumesidir (10, 11, 50, 78, 102, 108, 109, 111, 120 ve 123. şiirler). Murabbalar dışındaki şiirler gazel kafiyesi ile (aa, xa, xa, xa...) kafiyelenmiştir. 5a, 11, 102, 113 ve 114 numaralı şiirlerde ise matla beytini oluşturan mısralar kendi arasında kafiyeli değildir. Bu yönüyle kıta-yı kebire olarak değerlendirilebilecek olan bu şiirler mahlas beytinin bulunması bakımından kıtadan ayrılır (İpekten 2002: 52). Nâilî'ye nazire olarak yazılan "dek gideriz" redifli 53. şiir gazel formunda yazılmış olmakla birlikte şiirde mahlas söylenmemiştir.

4. Âcizî Divanı'nda kelime seçimi

Divan üzerine yapılan yüksek lisans çalışmasından çıkan sonuca göre Âcizî, 1250 farklı kelime kullanmıştır. Bu kelimelerin 827'si Türkçe, 713'ü Arapça, 300'ü Farsçadır (Koro 2003: 25). Divanda en çok kullanılan kelimeler "Âciz (50 defa), âşık (40 defa), ilâhî (35 defa)" olarak tespit edilmiştir (Koro 2003: 25).

Âcizî Divanı'nda, tevhit, na't münacat türünde yazılan şiirlerde sıklıkla tasavvufî mecaz ve remizler kullanılırken, bazı şiirlerde divan şiirinin klasikleşmiş kelime kadrosu ve benzetme dünyasının kullandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak şairin dili bazı şiirlerde sadeleşmekle birlikte çoğu zaman Arapça ve Farsçanın yoğun etkisi altındadır. Bu da şiirlerin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Aşağıya aldığımız beyitte "Menba'-ı izhâr-ı 'ahd-ı ehl-i hâl" şeklinde uzunca bir terkibe yer verilmiştir. Beyitte birkaç ek dışında Türkçe izi bulunmamaktadır:

Menba'-ı izhâr-ı 'ahd-ı ehl-i hâl u ehl-i kâl
Meşreb-i 'isâ-nefes hem cünbüşin câna safâ (7/5)

Kimi beyitlerde Türkçe olarak yalnız et-, eyle- gibi yardımcı eylemleri görmekteyiz:

Pâk-dâmen pâk-zât u pâk-nihâd u pâk-bâz
Pây-bûs-ı dilbere nakd-i sirişk et câna bahâ (1/2)

Şu beyitte Türkçe olarak yalnız ek fiil bulunmaktadır:

Kâtib-i vahy-i ilâhî nâzım-ı nazm-ı Hakîm
Câmî'ü'l-Kur'ân Memdûh-ı Hudâsın mutlaka (2/6)

⁵ Âcizî Divanı üzerine yapılan yüksek lisans tezinin tenkidi çalışmamızın sınırları dışındadır. Genel kanaati etkileyecek ve tutarlılığa engel olacağı düşünülen bazı zaruri düzeltmeler dışında metne müdahale edilmemeye gayret edilmiştir.

⁶ Divan üzerine hazırlanan yüksek lisans tezinde 5. şiirin yazmada tek bir şiir halinde yazıldığı ancak vezin ve kafiyeden, bunun iki ayrı şiir olduğunun anlaşıldığı bildirilmiş ve bu ikinci şiir 5a olarak numaralandırılmıştır. Biz de 57. şiirin 2 ayrı şiir olduğu kanaatindeyiz. 21 beyitlik şiirin ilk 12 beyti س (sin) harfiyle kafiyelenmiş 12. beyitte mahlas söylenmiş, geri kalan kısım ش (şin) harfiyle yazılmış, son beyitte tekrar mahlas söylenmiştir. Divandaki numaralandırmayı bozmamak için bu şiiri 57a olarak değerlendirdik. Böylelikle şiir sayısı 125'e çıktı.

⁷ Yüksek lisans tezinde 43 numaralı şiirin vezinsiz olduğu söylenmiştir. Bu şiir az kullanılan bir vezin olan kâmil bahrinin mütefâ'ilün fe'ülün mütefâ'ilün fe'ülün vezniyle yazılmıştır. Şiirin matla beyti: Göricek cemâl-i yâri zamân mekân benimdür/İricek visâl-i 'ıyde bilirem ki cân benimdür

Aşağıdaki beyitte Türkçe izi olarak bir iyelik eki veet- fiilini görüyoruz:

Lâ-fetâ illâ 'Ali lâ-seyfe illâ zü'l-fikâr
Kuvvet-i bâzû-yı bahtıñ hû pesend etdi Hudâ (3/6)

Şu iki örnekte Türkçe olarak yalnız yönelme hali eki bulunmaktadır:

Ey kevkeb-i edrî-i dîn ü nûr-ı çeşm-i râh-ı mübîn
'Âşıklara 'ayne'l-yakîn şâh-ı şehîd kerbelâ (4/7)

Hazret-i Siddik-ı ekber muhtedâ-yı evliyâ
Pişvâ-yı hüccet ü âl u cümle halka reh-nümâ (6/1)

Bir başka örnekte ise aynı beyit içerisinde 3 terkip kurulmuştur. Bu terkiplerden bir tanesi olan "kuhl-ı çeşm-i ehl-i 'aşk" 4 kelimededen oluşmaktadır. Bu ve benzeri kullanımların şiire katkı sağlamak bir yana ahengi bozduğu görülmektedir:

Tütüyâ gerd-i râhıñ kuhl-i çeşm-i ehl-i 'aşk
'Ayn-ı cûdından tenevvür eylemişdir vâkîfât (16/5)

Başka bir beyitte 4 terkipte (rehber-i kevn ü mekân, matla'-ı envâr-ı hû, menba'-ı esrâr-ı vahdet, muhtedâ-yı mümkünât) karşılaşıyoruz. Beyitte, Türkçe herhangi bir kelime veya ek bulunmuyor:

Rehber-i kevn ü mekân matla'-ı envâr-ı hû
Menba'-ı esrâr-ı vahdet muhtedâ-yı mümkünât (16/2)

Aşağıya aldığımız beyitte Türkçe kelime veya ek bulunmamaktadır.

Habbezâ mefhar-i eşyâ fuhûl-i bülega
Muktedâ-yı 'ulemâ server-i hiyel-i aktâb (11/1)

Bazı şiirlerde ise dil nispeten sadeleşmektedir. Âcizî'nin sade dille yazdığı şiirlerde Niyazi Mısri ve Yunus Emre gibi tekke şairlerinin etkisi hissedilir. Bu şiirlere Niyazi Mısri'ye nazire olarak yazılan 24 beyitlik "çağırırım dost dost" redifli şiirden aldığımız birkaç beyit örnek gösterilebilir:

Derdime dermân için çağırırım dost dost
Lutfıla ihsân için çağırırım dost dost (17/1)

Arar idim ben anı dedi bana bil seni
Ben de sen bilem deyü çağıruram dost dost (17/4)

Nefsime aldanmışam lutfına dayanmışam
Suçumu hem bilmişem çağıruram dost dost (17/19)

"yâ Resûlallâh meded" redifiyle yazılmış olan aşağıdaki şiir de sade anlaşılır bir dille kaleme alınmıştır. Şiirin matla beyti:

'Ûd-ı cismim nâre yandı yâ Resûlallâh meded
Rûh elemelerden usandı yâ Resûlallâh meded (23/1)

"gönlümüz" redifiyle yazılmış olan şiir de Âcizî'nin sade şiirlerine örnektir:

Sırr-ı vahdet mazharıdır gönlümüz
'Ayn-ı vahdet ma'denidir gönlümüz (51/1)

"bâzâr" ve "kumaş" kelimelerinin kullanıldığı şu beyit, ilhamını gündelik hayattan alarak doğrudan doğruya halka hitaben yazılmış olsa gerektir:

Bu bâzâr-ı cihân içre nu kesretde kumaşın ne
Tasavvur eylediñ mi hiç nedir bu çâr-erkânıñ (72/3)

Şair, en saf haliyle, samimi bir dille Allah'a sığınır:

Yâ İlâhi nefse uydum cürm-i 'isyân eyledim
Devletiñde pâdişâhım ben ne noksân eyledim (79/1)

Benzer söyleyiş tarzını başka beyitlerde de görürüz:

Seniñ ismiñle her-dem yâ İlâhî
Tapuña eyleriz derd ile âhı (112/1)

Aşağıdaki beyitte şair halka mesaj verme derdindedir. Bu yüzden lafı döndürüp dolaştırmamış doğrudan doğruya söylemiştir:

Sakın nefsiñ hevâsından seherlerde uyuturma
Rızâ erbâbına gözle rızâdan bir dem ayrılma (101/1)

Âcizî Divanı'nda zaman zaman âşıkâne ifadelerle rastlanmaktadır. Daha çok divan şiirinin klasikleşmiş kelime kadrosu ve benzetme dünyası ile yazılmış olan bu şiirlerde tasavvufî derinlik zayıflarken, âşıkâne bir eda hakimdir. Bu şiirlerde karşımızda gelenek çizgisinde bir divan şairi buluruz. Sevgilinin nergis gözleri aşığı humar etmiştir ve sakinin lal gibi dudaklarını öpmek arzusu taşır:

Nergis-i şehlâ-i mestiñ çün humâr etdi beni
Sâkiyâ la'l-i müzâbın agzıma eyle karîb (14/6)

Şairin gönlü sevgilinin çene çukuruna düşmüş bir çocuktur. Sevgilinin gamzesi ise amansız bir cellattır:

Dilim tıfl-ı refik çâhına düşmüş
Amansız kıyâmı gamzesi cellâd (24/8)

Sevgilinin gözleri fettan, kaşı yay, kirpiği oktur. Kendisine meftun olan gönüllere cellat olur:

Gözi fettân kaşı yay kirpiğiñ eshâmın almakda
Harîminde olan bi-dillere cellâd n'eylersin (88/2)

Bir başka beyitte, şair, dev endamlı rakibi kıskanır. Onun hak etmediği yerlerde olduğunu düşünür:

Safâ-yı bezm-i hâsında nedim olmak revâ mıdır
Rakîb-i dîv-endâmı edip sayyâd n'eylersin (88/3)

Başka bir beyitte, şair sevgilinin la'l dudaklarının lezzetini, Bedahşân'ı bile aramasına rağmen, hiçbir cevhere benzetemez:

Lezzet-i la'l-i lebiñ bir cevhere beñzer midir
Fikretim hayret Bedahşânıñ çok etdi cüst ü cü (90/3)

Sevgilinin kirpiği ok, gamzesi kılıçtır:

Tîr-i müjgân ile tîg-i gamzeñe emret şahâ
Cism-i cân âyetlerine kûyuñ versin sû-be-sû (90/4)

Âcizî'nin şiirlerinde kullandığı deyimlerden bazıları şunlardır: Alnı açık yüzü ak olmak (64/4), bel bağlamak (64/4, 98/7), can bahş etmek (1/5, 14/4), can feda olmak (38/5), can gözünü açmak (46/3, 56/8, 94/2, 75/1, 59/5), can/ciğer kebab olmak (58/2, 70/3), can vermek (30/12), dil vermek (72/14), kalbi taş olmak (106/4). perde çekmek (6/5),

Divanda, “beyne’l-akran, darü’s-selam, hakka’l-yakin, ilme’l-esma, ilme’l-yakin, rabî’ü’l-evvel, seb’ü’l-mesani, seyyidü’l-kevneyn, şefî’ü’l- müznibîn, ülü’l-ebşâr, ümmü’l-kitâb” gibi Arapça tamlamalara, “âb-ı hayvân, âl-i âba, bâd-ı sabâ, dâr-ı cihân, dâr-ı fenâ, dâr-ı İslâm, derûn-ı dil, duhter-i rez, derd-i dil, ehl-i dil, gıdâ-yı rûh, gûş-ı cân, hâb-ı râhat, habî-i kibriyâ, hubb-ı dünyâ, ‘ilm-i ledünnî, kâse-i çeşm, kâşif-i esrâr, kûşe-i uzlet, mahbûb-ı Hudâ, mezheb-i Nu’mân, nakd-i cân, nakkaş-ı ezel, nesîm-i subh-dem, nûr-ı îmân, nutk-ı Hak, pîr-i muğân, rezzâk-ı ‘âlem, rişte-i cân, rûz-ı elest, tiğ-i müjgân zülâl-i la’l, vech-i Beytullâh, yârân-ı ‘aşk, arş-ı a’la, bâde-i hamrâ, cehl-i mürekkeb, çeşm-i mest, dergâh-ı muallâ, dürr-i yektâ, esmâ-yı hüsnâ, fâil-i muhtâr, furkân-ı mübîn, gamze-i fettân, kâmet-i bâlâ, la’l-i mey-gûn, la’l-i müzâb, sırât-ı müstekîm, subh-isâdik, şeb-i yeldâ, şehîd-i Kerbelâ, şems-i rahşân” (Koro 2003: 27-29). gibi Farsça tamlamalara rastlanmaktadır.

5. Âcizî Divanı’nda Edebi Sanatlar

Âcizî, şiirlerinde edebi sanatlara sıkça yer verir. En çok kullanılan edebi sanatların başında benzetme gelmektedir. Divanda teşbihin türlerine ve istiarelere rastlanır.

Aşağıya aldığımız beyitte, Hz. Peygamber (sav) için “şem’i zulmetgâh-ı imkân” ve “bülbul-i ümmü’l-kitâb” benzetmeleri yapılmıştır:

Nûr-ı zâtîñ olmasa dönmez semâ ü âfitâb
Şem’i zulmetgâh-ı imkân bülbul-i ümmü’l-kitâb (12/1)

Hemen her şairde gördüğümüz benzetmeleri Âcizî Divanı’nda da görürüz. Sevgilinın gabgabı, kuyu; aşğın gönlü, tıfıdır. Dünya, gül bahçesidir, güzelliği ile gönülleri çeler:

Câh-ı gabgab kaydına düşürdiler tıf-ı dilim
Gülşen-i âşub-ı dehrîñ hüsn ü ânı dil-firib (14/3)

Sevgilinın yolunun tozu, gönül ehlinin gözlerine sürmedir:

Gerd-i râhîñ tûtîyâ-yı çeşm-i cân ehl-i dile
Câm-ı vaslîñ ehl-i derde şems-i rahşândan lezîz (27/2)

Aşağıdaki beyitte, “cem” ve “fark” tezaadının yanında gönül aynaya benzetilmiştir:

Cem’ ü fark eyle mir’ât-ı dilim
Cem’-i cem’iñ ola ‘uşşâk-ı melâz (26/5)

Dilberin boyunun elif, beninin noktaya benzetildiği aşağıdaki beytin yer aldığı şiirde istifham sanatı yapılmıştır:

Kadd-i dilber elifinden ders alan cân kandedir
Nokta-i hâlin görüp vahdetde giryân kandedir (28/1)

Vuslat, su; yanak, gül; dudak, goncadır. Sevgili gül kokar:

Görmedik âb-ı visâliñ gonca-i handânını
Gül-‘izârîñ bûy-ı hoş hubb-ı gül-âbîñ kim bilir (39/2)

Âcizî, “kandedir” kelimesinin yanında “kim bilir” kelimesi ile de istifham sanatını başarı ile yapmıştır:

Bostân-ı kûy-ı yârîñ âb-ı tâbîñ kim bilir
Si-i şîrîñ gabgab hoş lutf âbîñ kim bilir (39/1)

Aşağıdaki beyitte, şair kendisini bülbüle benzetirken yarını nevbahara benzetir. Benzetmelerin dışında, “bülbul, bâg, cinân, nevbahâr, ezhâr” kelimeleri ile güçlü bir tenasüp kurulmuştur:

Bülbul-i bâg-ı cinânız nevbahâr-ı yâr ile
Şu’le-i şems-i hakikat açdı dil ezhârımız (49/4)

Bir başka örnekte yapılan benzetmeler Nesîmî'yi hatırlatır:

Saçındır sûre-i ve'l-leyl cemâlin mâhitâb olmuş
Cemâlin dîde-i 'uşşâk nûruñ âfitâb olmuş (60/1)

Nesîmî de benzer ifadelerle şöyle der:

İy ay yüzüñdür Ve'd-duhâ Ve'l-leyl imiş saçuñ kara
La'lûñ maña dârü'ş-şifâ oldur ki rencür olmuşam (Ayan 2002: 491).

Aşağıdaki beyitlerde tezat sanatı yapılmıştır:

Bu varlık gizlisidir yokluk ey cân
Bu yoklukda görünür rû-yı Rahmân (85/1)

Cümle 'uşşâk senden derdine dermân arar
'Âcize eyle meded yâ sâdıka'l-va'dü-l-emin (84/10)

Âcizî, nida sanatına sıkça başvurmaktadır. "Ey, yâ" nidalarıyla söyleyişe canlılık katmaktadır:

Ey ahad zâtında birsin bî-şerîk bî-nazîr
Vâhidiyyet nassıñ ancak yok mecâli serd berd (21/4)

Şiire nida ile ani bir başlangıç yapılmakta adeta okuyucunun bu sese kulak vermesi ve pür dikkat dinlemesi amaçlanmaktadır.

Ey mazhar-ı lutf-ı kerem v'ey 'âlim-i 'ilme'l-yakîn
Ey ma'den-i kân ü 'atâ ey nâzır-ı hakka'l-yakîn (86/1)

Nida sanatının yapıldığı kimi beyitlerde yakarış edası vardır:

Yâ Resûlallâh cemâliñ 'âşika lezîz
Hubbuñ iştismâm-ı Hakka şemm-i reyhândan lezîz (27/1)

Yâ reng-i al ü nakş u bûyı her elvân ile
Yâ bu zümer ü dâne kand ü mâr u 'akreb nedir (40/7)

6. Âcizî Divanı'nda Kafiye ve Redif Kullanımı

Âcizî Divanı'nda 11 şiirde elif (ا), 4 şiirde be (ب), 3 şiirde te (ت), 7 şiirde dal (د), 3 şiirde zel (ذ), 21 şiirde re (ر), 6 şiirde ze (ز), 3 şiirde sin (س), 6 şiirde şın (ش), 1 şiirde ayn (ع), 5 şiirde gayn (غ), 1 şiirde fe (ف), 2 şiirde kaf (ك), 2 şiirde kef (ك), 2 şiirde (ل), 8 şiirde mim (م), 5 şiirde nun (ن), 2 şiirde vav (و), 21 şiirde he (ه), 12 şiirde ye (ي) harfiyle kafiye yapmıştır. Bu harflerden "zel (ذ), ayn (ع) ve gayn (غ)" harfleri şairler tarafından pek tercih edilmezken, Âcizî zel (ذ) harfiyle 3, gayn (غ) ile 5 şiir yazmıştır. Şairin giriştiği bu çaba onu bazı kafiyelerde zorlama kelime kullanmak zorunda bırakmıştır.

Bazı kelimeler ise birden fazla şiirde redif olarak kullanılmıştır. "Peydâ" kelimesi redif olarak iki şiirde (5. ve 9. şiir) kullanılmıştır. Bu şiirlerden birisi 4, diğeri 13 beyittir:

Beyit	5. şiir	9. şiir
1	sun'-ı peydâ sefer peydâ	eser peydâ berr peydâ
2	zâhir keder peydâ	infi'âliyet ahad peydâ
3	etmişdir şecer peydâ	zemân ile sefer peydâ
4	ecsâmı 'iber peyda	izhâra eser peydâ
5		kâbildir hüber peydâ
6		esmâya semer peydâ
7		eyle 'iber peydâ
8		hikmetde keder peydâ
9		râhatda seher peydâ
10		ta'âta güher peydâ
11		var neler peydâ
12		dindâr mahar peydâ
13		'Âciz ser peydâ

Görüldüğü gibi 4. şiirde rediften önce gelen “sefer, keder, şecer, ‘iber” kelimeleri 9. şiirde de kullanılmıştır. İki şiirde (28 ve 29. şiir) “kandedür” redifi kullanılmış ve kafiye “ân” sesleri ile sağlanmıştır.

Beyit	28. şiir	29. şiir
1	cân kandedir giryân kandedir	cânân kandedir rabbân kandedir
2	gözleyen efgân kandedir	'aşk tâbân kandedir
3	nesîm 'irfân kandedir	tarab kur'ân kandedir
4	celâl hayvân kandedir	mestâneler hayrân kandedir
5	isen mestân kandedir	mevsimi bostân kandedir
6	nevâ dermân kandedir	şâde-dilân furkân kandedir
7	ile ihsân kandedir	ân insân kandedir

Divan'da “-uñ kim bilir” redifiyle dört şiir (36, 37, 38 ve 39. şiir) yazılmış ve bu şiirlerde “âb” sesleriyle kafiye yapılmıştır. Bu dört şiirde 37 numaralı şiirin 2. ve 3. beyitlerinde “hisâbıñ kim bilir” ifadesi aynen tekrar edilmiştir. 39 şiirin 2. ve 3. beyitleri ile 37. şiirin 1. beytinde “bâbıñ kim bilir”, 5. ve 7. beyitlerinde “savâbıñ kim bilir” ifadeleri tekrar edilmiştir. Bunların dışında “kâm-yâbıñ kim bilir” ifadesi 36 ve 38. şiirin matla beyitlerinde kullanılmış; “cevâbıñ kim bilir” ifadesi, 36. şiirin 6. beyti, ile 39. şiirin 4. beytinde kullanılmış, “harâbıñ kim bilir” ifadesi, 37. şiirin 6. beyti ile 38. şiirin 4. beytinde kullanılmış; “intisâbıñ kim bilir” ifadesi, 37. şiirin 7. beyti ile 38. şiirin 5. beytinde kullanılmıştır.

Beyit	36. şiir	37. şiir	38. şiir	39. şiir
1	zevk-yâbîñ kim bilir kâm-yâbîñ kim bilir	kitâbîñ kim bilir bâbîñ kim bilir	feyz-yâbîñ kim bilir kâm-yâbîñ kim bilir	âb-ı tâbîñ kim bilir âbîñ kim bilir
2	visâl âfitâbîñ kim bilir	ka'bedir hisâbîñ kim bilir	yâr inkılâbîñ kim bilir	handânını bâbîñ kim bilir
3	eder mâhitâbîñ kim bilir	'âşıkız hisâbîñ kim bilir	'âşıklara ıztırâbîñ kim bilir	bâğbân bâbîñ kim bilir
4	sâkiyâ rebâbîñ kim bilir	etmişiz neş'e-yâbîñ kim bilir	nîm-nigâh harâbîñ kim bilir	bedel cevâbîñ kim bilir
5	'ıyd-gâh hicâbîñ kim bilir	mecnûn nıdur zevk-yâbîñ kim bilir	fidâ intisâbîñ kim bilir	hâl savâbîñ kim bilir
6	cânânla cevâbîñ kim bilir	fidâ harâbîñ kim bilir		ser-gerdânile hitâbîñ kim bilir
7	hiç müzâbîñ kim bilir	desiñ intisâbîñ kim bilir		perdedür sevâbîñ kim bilir
8	sinede kebâbîñ kim bilir			
9	meh-likâ şarâbîñ kim bilir			

Divan'da "-ı n'eylerler" redifiyle üç şiir (45, 46 ve 47. şiir) yazılmış ve "-ân" sesleriyle kafiye yapılmıştır.

Beyit	45. şiir	46. şiir	47. şiir
1	ezhârı n'eylerler nakşistânı n'eylerler	efkârı n'eylerler bürhânı n'eylerler	sengistânı n'eylerler nâyistânı n'eylerler
2	-bostânı -vîrânı n'eylerler	cüzdür 'irfânı n'eylerler	yâri nâ-dânı n'eylerler
3	varîñ mühmânı n'eylerler	dildârı iz'ânı n'eylerler	sâdık cânı n'eylerler
4	'ibret insânı n'eylerler	efgân butlânı n'eylerler	'irfânı insânı n'eylerler
5	mâlikler fânı n'eylerler	bilmez gör anı n'eylerler	olmuş butlânı n'eylerler
6		kâ'il 'isyânı n'eylerler	añlar divânı n'eylerler
7		kabâhatde tugyânı n'eylerler	hikmet mestânı n'eylerler
8		Allâh'ın ber-keşânı n'eylerler	insândır hayvânı n'eylerler
9		'âşık sengbânı n'eylerler	muhabbetde efgânı n'eylerler
10			yârin imkânı n'eylerler
11			zer 'unvânı n'eylerler
12			işim ber-keşânı n'eylerler
13			ser-gerdân sultânı n'eylerler

Divan'da "olmuş" redifiyle dört şiir (57a, 58, 59 ve 60. şiir) yazılmış "âb" sesleriyle kafiye yapılmıştır. Bu şiirde de "harâb olmuş" ifadesi 57a ve 58. şiirin matla beytinde, 59. şiirin 6. beytinde ortak olarak kullanılmıştır. "serâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 2. beytinde, 60. şiirin 7. beytinde; "kebâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 3. beytinde, 58. şiirin 2. ve 3. beyitlerinde; 59. şiirin 5. beytinde kullanılmıştır. "hicâb olmuş" ifadesi 59. şiirin 10. beytinde, 57. şiirin 5. beytinde; "intihâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 8. beytinde, 59. şiirin 7. beytinde ve 60. şiirin 4. beytinde kullanılmıştır. "hitâb olmuş" ifadesi 57. şiirin 9. beytinde, 59 şiirin matla beytinde, 60 şiirin 5. beytinde; "kitâb olmuş" ifadesi 59. şiirin matla beytinde, 60. şiirin 2. beytinde; "bâb olmuş" ifadesi 59. şiirin 4. beytinde, 60. şiirin 6. beytinde, 59. şiirin 8. beytinde kullanılmıştır.

Beyit	57a. şiir	58. şiir	59. şiir	60. şiir
1	harâb olmuş âb olmuş	âfitâb olmuş harâb olmuş	kitâb olmuş hitâb olmuş	mâhitâb olmuş âfitâb olmuş
2	cünbüşle serâb olmuş	et kebâb olmuş	nedir ki nisâb olmuş	hüsniyyâ kitâb olmuş
3	bilmez kebâb olmuş	şâhdır kebâb olmuş	gamdan intisâb olmuş	takdiri nikâb olmuş
4	yok habâb olmuş	agyâr gurâb olmuş	'uşşâkîñ bâb olmuş	olmuşdur intihâb olmuş
5	münâcâtîñ hicâb olmuş	derler şarâb olmuş	dildârîñ kebâb olmuş	bezm-ârâya hitâb olmuş
6	yaradan nikâb olmuş		istişmâm harâb olmuş	etmiş bâb olmuş
7	ancak hisâb olmuş		belâgatde intihâb olmuş	virânı serâb olmuş
8	Allâh'a intihâb olmuş		âzâd bâb olmuş	bendet feyz-yâb olmuş
9	eyle hitâb olmuş		görmez tâb olmuş	mu'allâda 'âli-cenâb olmuş
10			kıl hicâb olmuş	
11			Ahmed'den lebâb olmuş	

Eserde "'aşk" kelimesiyle yazılan iki şiirde (70 ve 71. şiir) "ân" sesleri kafiyevidir.

	70. şiir	71. şiir
1	yârân-ı 'aşk mihmân-ı 'aşk	hayrân-ı 'aşk insân-ı 'aşk
2	sûzân ile gilmân-ı 'aşk	merhamet 'uryân-ı 'aşk
3	ciger hûn-ı 'aşk	yine sûzân-ı 'aşk
4	lutfını mestân-ı 'aşk	kuşu nâlân-ı 'aşk
5	rûzine cânân-ı 'aşk	nevbahâr galtân-ı 'aşk
6	'aşk imiş merdân-ı 'aşk	kaydını insân-ı 'aşk
7	eylesem sâmân-ı 'aşk	rûzgâr kurbân-ı 'aşk
8	olur sultân-ı 'aşk	

Divan'da "n'eylersin" redifiyle yazılan iki şiirde (87 ve 88. şiir) "âd" sesleri kafiyevidir. "feryâd n'eylersin", "sayyâd n'eylersin", "cellâd n'eylersin" "ber-bâd n'eylersin" ifadeleri her iki şiirde de

kullanılmıştır. Ayrıca “üstâd n’eylersin” ifadesi 87. şiirin 9 ve 10. beyitleri ile 88. şiirin 6. beytinde ortak olarak kullanılmıştır.

Beyit	87. şiir	88. şiir
1	feryâd n’eylersin âbâd n’eylersin	feryâd n’eylersin ber-bâd n’eylersin
2	ihtiyâr sayyâd n’eylersin	almakda cellâd n’eylersin
3	reh-güzârından yâd n’eylersin	revâ mıdır sayyâd n’eylersin
4	bezl eyle icâd n’eylersin	mesrûr şeddâd n’eylersin
5	destinde cellâd n’eylersin	sayd etmiş âzâd n’eylersin
6	halâs eyle ber-bâd n’eylersin	riyâlarla üstâd n’eylersin
7	lâ-şeydir bünyâd n’eylersin	yârinden cihân-âbâd n’eylersin
8	kalmamış mu’tâd n’eylersin	
9	cefâ-kârim üstâd n’eylersin	
10	kadimimde üstâd neylersin	
11	maksûd fesâd n’eylersin	
12	zilletde irşâd n’eylersin	

Eserde “ise” redifiyle yazılan üç şiirde (96, 97 ve 98. şiir) “et” sesleri kafiyelidir. Şiirde “rahmet ise”, “zillet ise”, “devlet ise”, “himmet ise” ifadeleri birden fazla şiirde kullanılmıştır:

Beyit	96. şiir	97. şiir	98. şiir
1	rahmet ise zahmet ise	‘izzet ise cinnet ise	hüccet ise rahmet ise
2	‘uşşâkına zillet ise	nâkısleriñ nisbet ise	gurûr devlet ise
3	yâr ile sıklet ise	‘azîz sohbet ise	eger ‘izzet ise
4	har-tâb’ olan fürkat ise	nesnede zillet ise	dünyâda himmet ise
5	yârini devlet ise	ehl-i vefâ devlet ise	eylerim kesret ise
6	himmetin himmet ise	fâniye ‘izzet ise	‘aynuma ‘ismet ise
7	şânına şöhret ise	dünyevî âfet ise	hâk-i râh ni’met ise
8	aldanma sen minnet ise	başın himmet ise	etseler minnet ise
9	dillere hikmet ise	cünbüşi mihnet ise	

Görüldüğü gibi Âcizî, aynı kafiye ve redifle birden fazla şiir yazarak bir çeşit tekrara düşmüştür. Şair bazı şiirlerde de kafiye ve redif konusunda oldukça rahat davranmaktadır. Divandaki 86. şiir dikkat çekicidir. Şiirde 1 ve 2. beyitler kendi arasında kafiyeli, 3. beyit kendi arasında kafiyeli olmayıp beytin ilk mısrası 2. beyitle kafiyelidir. 4. beyitte “âşık” kelimesi redif durumundadır. 5. beyit ve 6. beyitler kendi arasında kafiyeli değildir. Son beyit yine kendi arasında kafiyelidir. Şiirin sistematik bir kafiye düzeni olmadığı gibi şiiri divan edebiyatı nazım şekillerinden herhangi birisine benzetmek de mümkün görünmemektedir.

Beyit	86. şiir
1	cân Rahmân
2	meyve-dârim nehârim
3	pâzâr-ı yârim cân-ı cânân
4	'âşık 'âşık
5	fâ'ik Sübhân
6	diyenler şeytân
7	İnsân kurbân

Âcizî'nin kafiye ve redif kullanımına dair bir başka örnekte (93. şiir) ise şair matla beytinde “meyhâne” kelimesini kafiye olarak kullanmış ve “âne” sesleri ile de kafiye yapmıştır. Şairin, diğer beyitleri de benzer şekilde kurması, “meyhâne” redifini kullanarak matla beytindeki kafiyeyi sürdürmesi beklenmektedir. Fakat 2. beyitten itibaren redif terk edilmektedir. 5. beyitte tekrar “hâne meyhâne” ifadesi kullanılmaktadır:

Beyit	93. şiir		
1	irâne meyhâne hâne meyhâne	7	seçmez mârâne
2	gelmiş mekrâne	8	karâbetdir mîrâne
3	aldanma mîrâne	9	zilletde merdâne
4	n'itsün mestâne	10	'irfâne meydâne
5	lâyıklar hâne meyhâne	11	kısmet mîrâne
6	sîne-ber-sîne mâhâne		

Âcizî Divanı'nın 33 beyitle en uzun şiiri olan 112. şiirin matla beyti:

Seniñ ismiñle her-dem yâ İlâhî

Tapuñya eyleriz derdile âhu

(112/1)

şeklinde. Sonraki beyitlerden 14 tanesinde “İlâhî” kelimesi ile ahenk sağlanmış, diğer beyitlerde “İlâhî” kelimesi ile kafiyeli farklı kelimeler tercih edilmiştir:

Beyit	112. şiir				
1	İlâhî âhı	12	kullarına İlâhî	23	ricâsı İlâhî
2	Rabb İlâhî	13	Rab gâhî	24	du'ası seher-gâhı
3	'addür pâdişâhı	14	lâ'ine İlâhî	25	selâmet pâdişâhı
4	rusûle penâhı	15	harbiñ İlâhî	26	ihsân İlâhî
5	enbiyâya râhı	16	ber-bâd vâhi	27	mü'min İlâhî
6	rızâlar mâhı	17	vîrân İlâhî	28	gönûlden İlâhî
7	Hak râhı	18	kâfirine İlâhî	29	tevbe günâhı
8	Meryem İlâhî	19	belâlar sipâhı	30	bilmedik İlâhî
9	içün İlâhî	20	kamusu şâhı	31	kıl siyâhı
10	içün râhı	21	mâlî câhı	32	Hak günâhı
11	ekber âhı	22	gazabdan İlâhî	33	Hak İlâhî

Sonuç

Bu çalışmada Âcizî mahlasıyla tanınan Süleyman Dede'nin divanı dil ve üslup bakımından incelenmiştir. Âcizî, mutasavvıf kimliğinin de gereği olarak şiirlerinin çoğunda tasavvufî konuları işlemiştir. Münacat, na't, ve tevhit türünde yazılan ve şairin acziyetini hatırladığı, Hz. Peygamber (sav)'den medet umduğu, şefaata dilediği ve Allah'a sığındığı bu şiirlerde tasavvufî mecaz ve remizlere rastlanmaktadır. Âcizî, kimi şiirlerinde ise klasik bir divan şairi olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşikâne eda ile yazılan bu şiirlerde tasavvufî derinlik bulunmazken kullanılan kelime kadrosu Divan şiirinin klasikleşmiş söz varlığı içerisinde yer alan kelimelerdir.

Âcizî Divanı'nda bazı şiirlerde kullanılan 3-4 kelimelelik terkiplerle dil ağırlaşır, beyte anlam vermek güçleşir. Bu şiirlerde kimi zaman Türkçe olarak yalnız birkaç eke rastlanır. Âcizî, bazı şiirlerinde ise aynı redif ve kafiyeleri kullanmak suretiyle şiirin imkânlarını zorlamıştır. Bu şiirlerde zaman zaman tekrara düşüldüğü, zaman zaman da ahengin bozulduğu ve dilin zorlandığı görülür.

Âcizî divanındaki bazı şiirlerde ise dil sadedir. Yunus Emre'den itibaren görmeye başladığımız tekke şiiri üslubu bu şiirlerde kendini hissettirir. Bu şiirlerde Yunus Emre, Niyazi Mısrî gibi şairleri idrak etmiş bir ruh hali görünmektedir. Klasik Türk Edebiyatı'nın olgunluk dönemi eserlerinden olan divanın, içerik, dil ve üslup yönünden Balkan coğrafyasında yazılmış diğer divanlarla mukayesesi tasavvuf edebiyatı ve Türkçenin bugüne kadar ki seyri hakkındaki külliyata önemli katkısı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ayan, Hüseyin (2002). *Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkitli Metni*. C. II, Ankara: TDK Yayınları
- Aydemir, Yaşar (2012). *Divan Şiiri ve Arnavut Asıllı Şairler. Uluslararası Dil ve Edebiyat Çalışmaları Konferansı (25-26 Mayıs 2012) Bildiri Kitabı*, Tiran, Arnavutluk.
- Bursalı Mehmet Tahir Efendi (1972). *Osmanlı Müellifleri*. C. 1, Haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, İstanbul: Meral Yayınevi
- Çalışkan, Nurettin (2014). Sihâm-ı Kazâ'nın Dil ve Üslup Bakımından Eleştirisi. *Turkish Studies*, Volume 9/12 Fall 2014, p. 75-100.
- Çeltik, Halil (2008). *Divan Sahibi Rumelî Şairlerin Şiir Dünyası*. Ankara: MEB Yayınları
- Devellioğlu, Ferit (1999). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi
- Eraydın, Selçuk (2004). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
- Erdoğan, Kenan (1998). *Niyâzi-i Mısrî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları
- İpekten, Haluk (1990). *Nailî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları
- İpekten, Haluk (2002). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yay.
- İsen, Mustafa (1997). *Tezkireler Işığında Divân Edebiyatına Bakışlar-Osmanlı Kültür Coğrafyasına Bakış. Ötelerden Bir Ses, Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Karateke, Hakan T. (1995). *İşkodra Şairleri ve Ali Emirî'nin Diğer Eserleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi
- Koro, Hüsnüye (2003). *Âciz Baba Divanı ve Sözlük Bilimi Açısından İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- Kurnaz, Cemâl (2009). Arnavutluk: Gördüm/Görmedim. *Yunus Emre Bülteni*, Ankara
- Şemseddin Sâmî (2004). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları
- Tek, Abdurrezzak (2009). Sa'dilik ve Sa'diyye Kültürünün Bursa'daki Temsilçileri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, s. 225-246.
- Tuman, Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî*. Haz. Cemâl Kurnaz-Mustafa Tatçı, Ankara
- Uludağ, Süleyman (1995). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yay.